

PODIEL MAĎARSKEJ ĽUDOVEJ ARMÁDY NA OBSADENÍ ČESKOSLOVENSKA V ROKU 1968¹

IVÁN PATAKY

PATAKY, I.: The share of the Peoples' Hungarian Army in the occupation of Czechoslovakia in 1968. *Vojenská história*, 3, 4, 1999, pp. 72 – 92, Bratislava.

The author deals in this study with the issues of the set aside Peoples' Hungarian Army (PHA) units, that participated within the C Army Group in the military intervention and the following occupation of Czechoslovakia. On the basis of the primary document studies supplemented by the memories of the former Chief of the General Staff of the PHA, K. Csémi, he provides a reconstruction of the preparatory phase of the military intervention in the former Czechoslovakia, analyses the share of the 8th Motorised Infantry Division, that after being strengthened with reserves and military technical equipment to war-time numbers performed combat tasks within the „Dunaj“ (Danube) operation being supported by air force and logistic units.

Military History. Czechoslovakia. Occupation of Czechoslovakia in 1968. Peoples' Hungarian Army.

Oficiálna sovietska žiadosť o zapojenie Maďarska a MĽA do vojenského zásahu proti Československu – podobne ako NDR² – došla 10. júla 1968 o 13.10 h na budapeštianske ministerstvo obrany. Generálplukovník Tutarinov, predstaviteľ hlavného velenia Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy (VZ) v Maďarsku navštívil ministra obrany Lajosa Czinegeho a informoval ho o telefonáte a prosbe sovietskeho ministra obrany maršala Grečka. Lajos Czinege nehovoril po rusky, a ani osobne nebol v bližšom kontakte s Grečkom, preto sovietsky minister, keď mohol, tak len cez sprostredkovateľov (najčastejšie cez Tutarinova) sa kontaktoval s maďarským partnerom. Posolstvo a prosba Grečka bola formulovaná v tom zmysle, že armády členských štátov VZ v blízkej budúcnosti uskutočnia na sever od Maďarska vojenské cvičenie a bolo by účelné, aby sa zapojila aj maďarská strana, „...v prvom slede s dvoma divíziami, tretia divízia nech je pripravená na činnosť v druhom slede. Cvičenie vedie súdruh Jakubovský. Na velenie divíziám použijeme štáb armády alebo zboru, podľa ich rozhodnutia...“³ Ďalej Grečko uviedol, že cvičenie sa pravdepodobne uskutoční koncom júla. O sovietskej prosbe údajne vedel aj János Kádár a súhlasil. Vo svojej odpovedi Czinege poznamenal, že krátko predtým sa rozlúčil s Kádárom, ktorý ho neinformoval o ničom. Nezávisle od toho však hneď podal hlásenie Kádárovi a náčelník GŠ genpor. Károly Csémi ministerskému predsedovi. Po návrate okamžite napísal list Grečkovi. Citujeme: „Zdá sa, že môže ísť o nedorozumenie. Súdruh Kádár nechápe odvolanie sa na neho. O tom, že sa pripravuje cvičenie, sa dozvedel z Vášho posolstva, z toho vyplýva, že nemožno udeliť predbežný súhlas.“⁴ János Kádár ešte v ten večer v telefonickom rozhovore predostrel túto záležitosť aj Brežnevovi, hovoriac, že nevie o tom, že by bol s niečim súhlasil. „Súdruh Brežnev odpovedal, že súdruh Grečko si od neho vypýtal povolenie, aby vopred hovoril s ministrami pre prípad, že by

Základ poznámkového aparátu tvoria materiály uložené v Ústrednom spisovom archíve Maďarského honvédsťva (Magyar Honvédség Központi Irattára-MHKI) pod krycím názvom „Zala“, ktoré obsahujú kartóny 5/12/7 až 75, vzťahujúce sa na maďarskú účasť. Jednotlivé spisy, dokumenty, pracovné mapy, fotografie a letecké snímky, operačné a iné denníky sú ešte archivisticky neusporiadané. V kartóne, v ktorom som našiel vnútorný inventár, som vyznačil aj poradové číslo spisu, tam kde nebol, som pri signatúre označil vec spisu. V niektorých spisoch ani vec, ani názov som nenašiel, tam som bol nútený odkázať na signatúru.

¹Vo svojej štúdiu sa nezaobrábam politickými a spoločenskými otázkami udalostí v Československu, ani sovietskymi vojenskými dokumentmi. Veľkej, niekedy vplyvnej roly Jánosa Kádára sa dotýkam tiež iba v súvislosti s témou.

²WENZKE, R.: Die NVA und der Prager Frühling 1968. Berlin 1995.

³MHKI 5/12/11, spis č. 3. Záznam 10. júla 1968 o 13.10 h.

⁴Tamže, spis č. 4. List L. Czinegeho.

v Československu nastala mimoriadna situácia...⁵ Ani slovom sa nezmenil o evidentnom fakte, že jemne povedané, Grečko maďarského ministra obrany klamal. Na sovietsku prosbu ani Kádár, ani Czinege nedali odpoveď, ale prípravy sa rozbehli. Generálne štáby a pošta začali s rozširovaním telefónnych sietí a zapájaním vedení.⁶

Vráťme sa však k predchádzajúcim udalostiam. Veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk dislokovanej v Maďarsku, genplk. Provalov už 8. apríla 1968 dostal direktívu maršala Grečka – pod číslom GOU/1/87657 – na prípadné vojenské obsadenie Československa. Na operáciu s krycím názvom „Dunaj“ na báze skupiny armád mala vzniknúť Armádna skupina C, v ktorej sa rátalo aj s maďarskými silami. O tom všetkom maďarské politické ani vojenské vedenie nevedelo nič. Hoci na moskovskom rokovaní 8. mája 1968 sa už vynorila v nekonkrétnej podobe možnosť „poskytnutia vojenskej pomoci“ a maďarskí vojenski predstavitelia, ktorí prežili rok 1956, vedeli, čo to znamená. Ani jedného nenapadlo, že aj Maďarsko a jeho armáda budú zatiahnuté do okupácie. Mysleli si, „že Sovieti a Česi si to vybavia medzi sebou.“⁷ Až na cvičení „Šumava“ si uvedomili, že tu „prebieha generálna skúška obsadenia.“⁸ Vo svojom doklade 10. júla Tutarinov hovoril o Varšavskej zmluve (VZ) a o cvičení. Treba poznamenať, že neskôr ani v jednom dokumente sa VZ nevyskytla, namiesto nej sa spomínali „spojenecké vojská“. (Brežnev nezapojil Rumunsko do „riešenia“ československej otázky napriek výslovnému návrhu Kádára.) Keďže VZ bola organizáciou obranného charakteru, cudzie vojská sa mohli presúvať na územie druhého štátu bez predbežnej dvojstrannej medzištátnej zmluvy len pod zámienkou cvičenia, preto v každom dokumente, v korešpondencii a rozhovoroch medzi vládami sa dôsledne spomínalo „cvičenie“. Prirodzene, v operačných dokumentoch spracovaných pre okupačné vojská sa táto operácia nazývala pravým menom.

Teraz sa vráťme späť k udalostiam. 22. júla 1968 Grečko znovu nadviazal kontakt s maďarským vojenským vedením, a opäť prostredníctvom Tutarinova. Minister Lajos Czinege bol už na letnej dovolenke. Tutarinova prijal genpor. Károly Csémi. Tutarinov tlmočil Grečkovo prosbu: „...aby sme sa v nejakej forme zúčastnili cvičenia... Aspoň s jednou divíziou, a keď nemôžeme s divíziou, tak to môže byť aj nižšia jednotka...“⁹ Grečko urgoval odpoveď, žiadal ju ešte v ten deň. O 16.30 h genpor. Csémi o sovietskej prosbe informoval Jánosa Kádára. Kádár sa rozhodol: Maďarsko s jednou divíziou a s obmedzeným početným stavom sa zapojí do obsadenia Československa. Károly Csémi na druhý deň ráno prostredníctvom Tutarinova odpovedal Grečkovi: „V súvislosti s predmetným a plánovaným cvičením Vám oznamujem, že na cvičení sa zúčastníme s jednou divíziou so znížením početným stavom... Som pripravený... urobiť potrebné opatrenia z našej strany.“¹⁰ Sovietske velenie preto tak naliehalo, lebo 23. júla 1968 Grečko schválil operačné plány armádnych skupín A a C. Na rýchle rozhodnutie Kádára, ktoré bolo veľmi ťažké, odpoveď nedala na seba dlho čakať. 26. júla Brežnev zavola Kádárovi. Informoval ho, že bol niekoľko dní chorý, a preto nemohol skôr podakovať. „V mene vedenia KSSZ vyjadril hlbokú vďaku súdruhovi Kádárovi za pozitívnu odpoveď v známej otázke... To je také drahé pre našu stranu a pre naše priateľstvo, že niet slov, ktorými by som to vyjadril. Kým žijem, nezabudnem na to“ – povedal. Počas ďalšieho rozhovoru vyhlásil, že je „malá šanca na to, že Dubček bude mať dost' rozumu, vôle a sily, aby zvíťazil nad svojím ja.“¹¹ Vec sa vyriešila. V súvislosti s maďarskou účasťou sa

⁵Magyar Országos Levéltár (MOL) fond 288, 47/743, 100 – 102. folio.

⁶MHKI 5/12/11, spisy č. 7 – 10. Sovietske žiadosti o telefónne linky... atď.

⁷Informácia genplk. v. v. Károly Csémiho (v roku 1968 genpor., náčelník GŠ MEA) pre autora.

⁸MOL 288/5/460/PB. 9. júla 1968. Referát Lajosa Czinegeho o cvičení „Šumava“; MHKI 5/12/11. Hlásenie pre PV ÚV MSRS (Posledne menované hlásenie je veľmi podrobné.)

⁹MHKI 5/12/11. Spis č. 11. Záznam.

¹⁰Tamže, spis č. 12. Záznam.

¹¹MOL 288/47/743, 161 – 162. folio. János Kádár nehovoril po rusky. Počas jeho telefónických rozhovorov prakticky jeho tlmočička rokovala s Brežnevom. V Maďarsku sa z týchto rozhovorov neurobil zvukový záznam. Obsah rozhovoru písomne zaznamenala tlmočička dodatočne a záznam odovzdala Jánosovi Kádárovi, ktorý tieto poznámky osobne uschovával v svojom spisovom trezore.

urobilo politické rozhodnutie. Ďalej prevzali hlavnú rolu vojaci, hoci kontrola, riadenie a najdôležitejšie rozhodnutia s politickou váhou, zostalo na Politickom výbore MSRS, resp. osobne na Jánosovi Kádárovi. O každom kroku ho bolo treba informovať.

MOBILIZÁCIA, PRESKUPENIE

Prirodzene, v tejto súvislosti vzniká otázka: Prečo potreboval ZSSR a sovietsky vojenský kolos, pomoc jednej maďarskej alebo dvoch nemeckých, či troch poľských divízií a jedného bulharského pluku? Keď počas obsadzovania všetky dôležité úlohy – uzavretie západnej hranice, obsadenie hlavných miest, zaujatie letísk... atď. uskutočnili sovietske vojská? „Spojenci“ vyvíjali činnosť len na druhoradých smeroch a plnili vedľajšie úlohy. Odpoveď možno dedukovať zo skúseností z maďarskej revolúcie v roku 1956, keď bol ZSSR po intervencii z medzinárodnopolitického života vyradený. Navyše, západné komunistické strany vinou sovietskeho kroku utrpeli. Väčšina členstva strany opustila a ich politický vplyv bol buď ničotný, alebo rádovo nižší. Očakávateľné zodpovedajúce, západné politické odvetné akcie v roku 1968 si preto chcel ZSSR rozdeliť s ostatnými štátmi „tábora“. Navyše, vtedy už tzv. socialistické krajiny neboli ako v roku 1956 nalakované rovnakou farbou. Maďarsko začiatkom januára 1968 spustilo samostatnú hospodársku reformu, tzv. nový hospodársky mechanizmus, ktorý v mnohých smeroch korešpondoval s úsilím Ota Šika v Československu. Preto Kádár spočiatku považoval Dubčeka za svojho prirodzeného spojenca. Aj NDR sa usilovala o zlepšenie životnej úrovne obyvateľstva a o plnenie úloh druhého huslistu v rámci „tábora“. Gomulkovo Poľsko chcelo využiť nacionalizmus na podporu vlastných cieľov. Len Bulharsko oddane plnilo sovietske ciele. Situácia Rumunska bola známa. Úsilím ZSSR bolo, aby obsadenie nevyzeralo ako krok „tábora“, ale ako spoločná „vôľa“. Tomu neodporuje ani vtedy sformulovaná Brežnevova téza, že ciele ZSSR sú prvoradé, čo sa neskôr preslávilo ako Brežnevova doktrína. Tá totiž oproti predošlej praxe Stalina, ktorý diktoval nasledovanie sovietskeho vzoru – umožnila istý vývin jednotlivým krajinám, ale nesmeli sa dostať do rozporu so sovietskymi cieľmi.

Vráťme sa však späť. Dňa 24. júla 1968 predpoludním o 11. 00 h v sprievode viacerých generálov prišiel do kancelárie maďarského náčelníka GŠ genplk. Provalov, aby prerokoval konkrétne úlohy. Žiadal, aby maďarské vedenie rozhodlo, ktorá divízia bude zapojená do plnenia úlohy a či bude pôsobiť v prvom alebo druhom slede. Keďže vtedy už boli okupačné plány spracované a sovietske vojensko-politické vedenie ich schválilo na všetkých stupňoch, ani Provalov nenechal rozhodnutie iba na Maďarov. Navrhol, aby maďarský zväzok bol nasadený v prvom slede na vedľajšom smere. Genpor. Csémi sa nezaviazal ani v jednej otázke. Tu treba predbehnúť udalosti o niekoľko hodín: maďarské politické a vojenské vedenie vyčlenilo 8. msd dislokovanú v Zalaegerszegu. Určujúce motívy rozhodnutia boli tieto: divízia bola najlepšie vycvičeným a vyzbrojeným zväzkom MĽA. Jej veliteľský zbor bol dobre stmelený. Tanky zväzku vymenili dva roky predtým za nový typ T-54. Doplňenosť bola 70 %. A čo je najdôležitejšie, dva roky predtým, v roku 1966 sa zúčastnila na cvičení s krycím názvom „Vltava“. Čiže divízia mala z Československa poznatky a skúsenosti v oblasti vedenia koaličných operácií. Maďarské vedenie súhlasilo aj s tým, aby bola použitá v prvom slede.

A teraz k rozhovoru u náčelníka GŠ. Provalov odložil všetky diplomatické jemnosti a otvorene povedal: „... politickým cieľom cvičenia je pomôcť československému ľudu rozbiť kontrarevolúciu. Robotníkom, roľníkom a inteligencii to vysvetlíme, a aj to, že potom odídeme... Vojská armády, keď budú lojálne, necháme v pokoji, ale keď sa postaví na odpor, treba ich rozbiť.“¹² Podľa operačného plánu sa sovietske divízie na hlavnom smere Bratislava – Brno mali prepraviť po troch mostoch na Dunaji (Bratislava, Medveďov, Komárno). Keby

¹²MHKI 5/12/11. Spis č. 11. Záznam.

Čechoslováci vyhodili mosty do vzduchu, tak násilným prechodom rieky. Maďarskú divíziu plánovali použiť severne od Dunaja, na obsadenie južného Slovenska. Keďže išlo o veľké územie, Sovieti poznamenali, že by bolo užitočné oproti schválenému „obmedzenému“ počtu, zapojiť sa s väčšími silami do plnenia úlohy. Inak mala divízia na okupovanom území zaviesť vojenskú správu.

Rozhovor signalizoval, že sovietska strana pripravila „scenár“ obsadzovania na základe skúseností z roku 1956, v stručnosti takto: súčasne s vojenskými krokmi, podľa predbežne odovzdaného pozývacieho listu, v Prahe z promoskovských členov Predsedníctva ÚV KSČ vznikne nové vedenie komunistickej strany a nová „robotnícko-roľnícka vláda“. Tá zorganizuje vnútorné poriadkové sily a postupne preberie moc od okupačných vojenských útvarov. Väčšina okupačných síl odíde, ale časť sovietskych vojsk zostane na „dočasný pobyt“. V skutočnosti bolo hlavným cieľom okupácie rozmiestniť sovietske vojská na území Československa. K otázke načrtnutého priebehu okupácie sa ešte vrátíme. Predbežne len toľko, že generáli z veliteľstva Južnej skupiny sovietskych vojsk v nasledujúcich dňoch viackrát vyhlásili, že krátko po uvedení vojsk do najvyššieho stupňa bojovej pohotovosti vznikne v Prahe nová vláda.

Genpor. Csémi o rozhovoroch informoval Jánosa Kádára. Vo svojom hlásení poznamenal, že „... závisle od činnosti ČSLA a ozbrojených síl môže dôjsť aj k ozbrojenému boju“.¹³ Načrtoľ, že od začiatku príprav, teda v krátkom čase po 26. – 27. júli plánovaná akcia môže začať. Kádár vzal hlásenie na vedomie. Zmieril sa aj s tým, že počty zúčastnených vojsk budú zvýšené.

Medzičasom 24. júla náčelník GŠ poveril jedného zo svojich zástupcov, genmjr. Ferencu Szücsa, aby sa ujal funkcie veliteľa maďarskej operačnej skupiny pri veliteľovi Južnej skupiny sovietskych vojsk. F. Szücs po zostavení skupiny¹⁴ dvadsiateho piateho popoludní so svojimi spolupracovníkmi išiel na veliteľstvo Južnej skupiny sovietskych vojsk v Mátyásföldre. „Súdrh generálporučík Marušťák (správne: Meruščak, náčelník štábu Južnej skupiny sovietskych vojsk), na rozdiel od Provalovova generál so skotnatým veľmocenským zmýšľaním, veľmi strnulý človek, ich informoval o zámere plánovaného cvičenia, predpokladanej úlohe zúčastnenej maďarskej divízie a o požiadavkách v súvislosti so zabezpečením plánovania a uskutočnenia cvičenia...“ Politickým cieľom cvičenia bolo: poskytnúť podporu československým komunistom v ich boji za ochranu socialistických vymožeností, k potlačeniu kontrarevolučných síl. Vojenským cieľom bolo: vojská armádnej skupiny C súčasne so spojeneckými silami, zúčastnenými na cvičení mali energickým náporom obsadiť určené priestory a čs. ozbrojené sily či už bez konfliktu, alebo podľa situácie násilím odzbrojiť a pevnou kontrolou obsadeného územia zabezpečiť podmienky na dosiahnutie politických cieľov.

Cvičenie viedol veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk. Maďarská divízia mala podliehať prostredníctvom operatívnej skupiny štábu pričlenenému Armádnej skupine C. Úlohou zúčastnenej maďarskej divízie bolo: z priestoru sústredenia Nagybatony – Gödöllő – Gyöngyöshalász postúpiť smerom na Hatvan – Nové Mesto n. V. a obsadiť Nové Mesto n. Váhom, Sered, Nové Zámky, Veľký Krtíš¹⁵ asi 10 000 km², a utvorením 9 posádkových veliteľstiev zabezpečiť pevnú kontrolu.

¹³Tamže.

¹⁴MHKI 5/12/19. 1. správa GŠ MEA, pracovný zošit 002207/II. Operačný denník. Denník zaznamenáva udalosti od 24. 7. 1968 s presnosťou na minútu. Jedna časť z denníka: „24. 7. Hlásenie si vzal súdrh Kádár na vedomie, s vývodmi a návrhmi súhlasil, tie schválil. Súčasne rozhodol o tom, že súdrha Czinegeho na 26. 7. treba stiahnuť z dovolenky.“ Túto časť denníka som odcitoval preto, lebo názorne ukazuje, ako maďarské vysoké vojenské vedenie nerátalo so zapojením maďarských síl do agresie. Inak by najdôležitejší človek, minister obrany, nešiel na letnú dovolenku.

¹⁵V rôznych maďarských operačných dokumentoch okrem niektorých všeobecne používaných názvov miest v maďarčine, sa používali slovenské miestopisné názvy, prirodzene bez poznania slovenského pravopisu, foneticky prepísané v maďarčine. Odtiaľ pochádza viacero skomolenín. Situáciu skomplikovalo, keď sa tieto názvy preberali zo sovietskych operačných dokumentov. Boli viaceré prepisy – zo slovenčiny do ruskej azbuky a potom späť do maďarskej latinky. Pritom prevažná časť maďarských dôstojníkov neovládala ani ruštinu. Preto som názvy viacerých menších obcí nebol schopný rozlíšiť.

„**Bezprostredné úlohy z toho vyplývajúce:** pripraviť vyčlenenú divíziu tak, aby tabuľkové počty aj bojová hodnota zodpovedali nachádzajúcim úlohám a aby sa do 3. 00 h dňa 30. júla dosiahla pohotovosť v priestore sústredenia.

Úlohou vojenského velenia nebolo **utvorenie nových miestnych, politických a štátnych orgánov**. Mali ho realizovať kompetentné politické orgány v spolupráci so súčasne vznikajúcimi novými československými ústrednými, stranickými a štátnymi orgánmi...“¹⁶ Sovietske stranické a štátne vedenie vyslalo delegátov k Južnej skupine sovietskych vojsk na uskutočnenie obnovy a začatie miestneho politického života. Z Moskvy prišli na veliteľstvo piati: dvaja z ÚV KSSZ, ďalej redaktor novín Sovietskaja Rossija, jeden človek z moskovskej televízie a jeden z agentúry APN. Na veliteľstve armádnej skupiny vznikla operatívna skupina s nestálym počtom ľudí: podstatou jej práce bolo: „...nadviazanie a rozvoj kontaktov so slovenskými stranickými a štátnymi činiteľmi, orgánmi, s veliteľstvami ČSLA ...“¹⁷ V zmysle opatrenia MSRS aj pri veliteľstve 8. msd utvorili v nasledujúcich dňoch podobnú „osobitnú politickú skupinu“. Spomedzi oblastných aktivistov (župné a okresné výbory strany, odbory) ako dôstojníkov v zálohe povolali 17 ľudí. K ich práci, resp. k bezvýslednosti ich práce sa ešte pri analýze prvých dní okupácie vrátime.

Dňa 26. júla o 11 h náčelník GŠ a generálmajor Szücs informovali ministra, Lajosa Czinegeho, ktorý sa medzitým vrátil z dovolenky. Minister schválil zámer aj realizované opatrenia. Potom spolu s genpor. Csémim informovali o situácii Kádára. Vzniklo konečné rozhodnutie, že 8. msd doplnená na vojnové počty (s výnimkou tankového prieskumného práporu, práporu samopalníkov a divíznej poľnej pekárne – všetky tri boli rámcové útvary existujúce len v mobilizačnej dokumentácii) sa zúčastní „cvičenia“. V záujme úspornosti nebrala so sebou tankový a delostrelecký pluk, ale mali jej podriadiť 31. tp z Rétságu, 22. dp z Ceglédu z 11. td v Tate. Takto ušetrili na každý stroj – počítajúc tam-späť – 800 km. Namiesto nevyčinených nováčikov nastúpených len mesiac predtým sa povolali zálohy. To bola bodka za organizačnými otázkami.¹⁸

Neskôr minister ešte znovu potvrdil, že vytvorenie orgánov štátnej moci v Československu nebude úlohou divízie. Konštatoval zásadu, že veliteľom vyšších aj nižších jednotiek treba stanoviť jasné úlohy, vojská treba pripraviť, aby konali energicky a rozhodne.

Maďarskú skupinu pracujúcu na veliteľstve Južnej skupiny sovietskych vojsk počas plánovania zastihlo nasledujúce prekvapenie. Pri plánovaní leteckej obrany a podpory sovietskí predstavitelia sa vyjadrili, že 36.letecká armáda (LA) dislokovaná v Maďarsku, ktorá bola k dispozícii sovietskej strane, postačuje len na zabezpečenie hlavného zoskupenia, keď Maďari chceli mať leteckú podporu, mali si ju zabezpečiť z letectva MĽA. Takto sa podľa dodatočného rozhodnutia ministra do okupačných úloh zapojili štyri letky s MiG-15 (44 strojov) na uskutočnenie leteckého prieskumu a leteckej podpory a päť letiek MiG-21 (55 strojov) na protileteckú ochranu a leteckú podporu. Prirudzene, na to, aby stroje mohli realizovať svoje úlohy, bolo treba zapojiť početný pozemný technický a zabezpečovací personál a protiletadlové delostrelectvo brániace vyčlenené letiská. Divízia „s obmedzenými počtami“ teda neustále rástla.¹⁹

Medzitým do plánovacích prác na základe opatrenia náčelníka GŠ zapojili aj veliteľa 8. msd genmjr. Bélu Lakatosa. Ešte v ten deň o 17. h prišiel na GŠ genmjr. Alfošín, náčelník operačnej správy Južnej skupiny sovietskych vojsk a Lajosovi Czinegemu hlásil, že maršal Grečko posunul termín pohotovosti o jeden deň skôr, na 4.00 h dňa 27. 7. 1968. „Tomu treba tak rozumieť, že dovtedy divízia a všetky vyššie jednotky Južnej skupiny sovietskych vojsk zaujatím priestoru sústredenia musia byť pripravené na hoci okamžité plnenie úlohy.“²⁰ Potom sa in-

¹⁶Pozri pozn. č. 14. Operačný denník

¹⁷MHKI 5/12/28. Hlavná politická správa Ministerstva obrany. Číslo spisu 00970/68/39.

¹⁸Pozri pozn. č. 14. Operačný denník.

¹⁹Informácia od plk. let. v. v. Dezsőa Ivána. Vtedy sa podieľal na plánovaní.

²⁰Pozri pozn. č. 14. Operačný denník.

formoval o veliteľskom rozhodnutí veliteľa divízie. Udalosti dostali rýchly priebeh. Po vydaní potrebných organizačných opatrení genpor. Károly Csémi 27. 7. ráno o 3. 00 h nariadil pre 8. msd uskutočniť úlohy vyplývajúce zo stupňovanej bojovej pohotovosti a skrytej mobilizácie. Vojnový stroj sa rozbehol.

Ôsma msd začlenená do počtov 5. armády v Székesfehérvári, bola dislokovaná v západnom Zadunajsku v župách Zala a Somogy. Jej mierové posádky boli: veliteľstvo 8. msd a 33. msp v Zalaegerszegu, 14. msp v Nagykanizse, 63. msp v Nagyatáde, 8. tp v Tapolci, 20. dp v Marcali (posledné dva útvary, ako som už uviedol, neboli odsunuté). Divízne jednotky (práporý a oddiely) boli dislokované v Újdörögde, v Lenti, v Marcali a v Tapolci. Na doplnenie vojnových počtov a na nahradenie nevyvíčených nováčikov k jednotlivým útvarom bolo zmobilizovaných do obeda 27. júla 3000 vojakov v zálohe a 200 záložných dôstojníkov z troch žúp. Súčasne vyčlenené pracovné skupiny realizujúce mobilizáciu prevzali asi 1000 automobilov a pracovných strojov od civilných závodov, poľnohospodárskych družstiev a hospodárstiev. Termín mobilizácie – špičkový čas poľnohospodárskych prác v čase žatvy obilia – sa do veľkej miery nepriaznivo dotkol hospodárstiev aj zmobilizovaných vojakov. Riešenie rôznych osobných problémov, ktoré sa vyskytli, ešte niekoľko týždňov zamestnalo civilné personalistické útvary a politické organizácie, ale to neovplyvnilo bojovú pripravenosť divízie.

Veliteľstvo divízie malo k dispozícii na dosiahnutie úplnej pripravenosti mimoriadne málo času, do 4.00 h dvadsiateho deviateho len 49 hodín. Za ten čas muselo súčasne zorganizovať a uskutočniť tri zložité úlohy.

Konkrétne:

- zmobilizovať, vystrojiť a stmeliť 3200 záložníkov, 1000 motorových vozidiel. Stmeliť starých a nových vojakov, zorganizovať dlhodobé opustenie kasární, stráženie a bránenie zanechaných hodnôt;
- zorganizovať a uskutočniť 400-kilometrový kombinovaný presun (ťažká a protiletadlová technika sa presúvala do priestoru sústredenia na železnici, pluky a oddiely atď. na kolesách, čiže vlastnými vozidlami). Zaujať a zariadiť priestor sústredenia;
- paralelne s tým napláňovať operáciu, bojové plány, palebné plány súvisiace s obsadením Československa až po úroveň práporu, delostreleckého oddielu, samostatnej jednotky.²¹

Dodatočné analýzy vyzdvihujú, že divízne a podriadené plukovné, práporné štáby a štáby oddielov vykonali vynikajúcu prácu. Všetky tri úlohy splnili. Hoci sa vyskytli zvyčajné „det-ské choroby“ mobilizácie, najmä automobilovej techniky. Pri dokonalom utajení nikto nemo-hol tušiť, že nejde o zvyčajnú cvičnú mobilizáciu trvajúcu dva-tri dni, ale o začiatok skutočne ostrej operácie. Preto najviac poľnohospodárskych družstiev poslalo do priestoru odovzdania nie dobré vozidlá, ale tie práve stojace. Oproti v plánoch predpísaným 3-tonovým nákladným autám prišiel značný počet 2,5-tonových... ap. Všetky takéto „choroby“ sa stali zdrojom mno-hých starostí. Stačí poznamenať len toľko, že z tankového streľiva zobrala divízia so sebou 2,5 palebného priemeru, tj. 540 ton, spolu 1100 ton streľiva.²² Ale všetko sa vyriešilo. Dôležitý materiál – streľivo, obväzový materiál, potraviny – sa presúval súčasne s divíziou. Len postrá-dateľné výcvikové, výstrojné rezervy a zásoby protichemickej obrany boli do priestoru sústredenia prisunuté dodatočne.

Divízia k dvanástej hodine 27. 7. dokončila mobilizáciu – už niekoľko hodín pred stanoveným normovaným časom! Na 15.00 h bola pripravená na presun do priestorov zhromaždenia. Z týchto priestorov, ktoré boli v blízkosti posádok sa o polnoci začal presun v dvoch pochodových prúdoch do priestoru žúp Nógrád a Heves v blízkosti československých hraníc. Na pochodovej osi č. 1, ktorej dĺžka merala viac ako 400 km a viedla cez Nagykanizsu, Kaposvár, Dombóvár, cez most cez Dunaj v Dunaföldvári, Jászberény, Hatvan a Pásztó pos-

²¹MHKI 5/12/19. Súhrnná správa veliteľa 8. msd.

²²MHKI 5/12/10. Hlásenie o bojovej hodnote dňa 28. 7. 1968 o 10.00 h.

tupoval 14. msp, 93. protitankový delostrelecký oddiel protitankových diel, 36. tch pr, 63. msp a technické a zdravotnícke jednotky divízneho tylového zabezpečenia.

Pochodová os č. 2 bola o niečo kratšia, merala 360 km a viedla cez Zalaegerszeg, Sármellék, Siófok, Enying, Dunaújváros, Ercsi – kde technické jednotky armády postavili pontónový most na prepravu – ďalej po trase Ráckeve-Ócsa, Aszód pochodovali divízny štáb, 33. msp a divízne jednotky a útvary zásobovania.²³

Dvadsiaty dp postupoval samostatne z Ceglédu do priestoru Pásztó, kým 31. tp po opustení Rétságu dosiahol vyčlenený priestor niekoľkokilometrovým presunom.²⁴

Do večerných hodín dňa 28. 7. všetky podriadené jednotky divízie dosiahli priestor sústreďenia. Jednotlivé útvary sa rozmiestnili v lesoch ďaleko od ľudských sídel. V záujme utajenia tieto priestory úplne izolovali od vonkajšieho sveta. Trojitý okruh zabránil, aby sa niekto dostal dovnútra alebo zvnútra von. Dva vnútorné okruhy zabezpečovali jednotlivé útvary alebo divízia. Tretí, vonkajší strážili príslušníci ministerstva vnútra, ktorí boli v súčinnosti s vnútornou poriadkovou ochranou a políciou.²⁵

Ešte v ten deň, 28. 7. od 23.00 h bola divízia priamo podriadená veliteľstvu Južnej skupiny sovietskych vojsk (Armádnej skupine C). Na druhý deň nadránom aj vyčlenené letky – uskutočňujúc potrebné preskupenia – dosiahli stanovený stupeň bojovej pohotovosti.²⁶

OPERAČNÝ PLÁN

Ako sme už uviedli, divízia by mala v neskôr stanovenom čase postupovať na pravom krídle Armádnej skupiny C a na troch miestach pri Balassagyarmate, Parassapuszte a Letkési prekročiť hranicu. Podľa plánov, o niekoľko minút skôr, vyčlenené a pripravené úderné skupiny pohraničiarkeho obvodu v Balassagyarmate mali odpojiť československé pohraničné stanice na druhej strane hranice a zabrániť, aby čs. pohraničiar mohli podať správy do vnútra krajiny. Potom mali sily divízie prienikom po Nitre v troch, neskôr v štyroch postupových trasách ešte v ten deň do 14 h obsadiť mestá Levice, Veľký Krtíš, Topoľčany, Piešťany, Hlohovec, Sered', Nové Mesto n. V., Štúrovo, Nové Zámky a Nitru. V týchto mestách odzbrojiť sily československej armády, polície, žandárstva a milícií a zaviesť vojenskú správu. Na druhý deň sa silnými hliadkami v sile čaty a roty posilnenými tankami mali zmocniť dedín, mestečiek, poľnohospodárskych družstiev, štátnych majetkov atď.

Veliteľ Armádnej skupiny C nerátal s organizovaným a centrálnie riadeným odporom ČSLA, ale nevyčítal silný odpor menších-väčších ozbrojených skupín. Tie chcel zničiť rýchlo, údermi s veľkou palebnou silou. Túto alternatívu ozbrojeného odporu riešil aj operačný plán 8. msd. Pred krátkym preskúmaním plánu pozrime sa na bojovú silu divízie. 29. júla 1968 počty a výzbroj divízie boli tieto:

Podľa organizácie

1. Početné stavy

Dôstojníci	967 (z toho zo zálohy 200)
Práporčíci	659 (–)
Mužstvo	8 794 (3000)
Spolu	10 363 (3200)

²³Pozri pozn. č. 21.

²⁴Tamže.

²⁵PATAKY, I.: A vonakodó szövetségés. Budapest 1996, s. 78 – 79.

²⁶Tamže.

2. *Automobily*

Osobné autá	63
Nákladné autá	1195
Špeciálne a iné	558
Spolu	1816

3. *Tanky a obrnené transportéry*

T-54/A stredný tank	93	V tankových práporoch 3. msp 31 – 31 ks
T-55 stredný tank	24	
T-54/A stredný tank	43	Všetkých 67 ks v 31. tp
PT-76 plávajúci tank	17	V msp a tp po 3 ks
		V 42. prieskumnom prápore 5 ks
FUG ²⁷	93	
BTR-50 PK ²⁸	6	
2-P-27 BRDM	12	
BRT	1	

4. *Delostrelecké zbrane*

57 mm protitankový kanón	27
85 mm protitankový kanón	18
82 mm mínomet	54
120 mm mínomet	24
122 mm húfnica	36
BM-21 raketomet	6

5. *Výzbroj protivzdušnej obrany a lokátory*

ZU-2 protiletadlový guľomet	17
57 mm protiletadlový kanón	18
ZSU-572 samohybné protiletadlové delo	4
SON-9 lokátor	3
P-15 f. lokátor	2

6. *Špeciálne zbrane*

P-27 bojové lietadlo	12
----------------------	----

Bojová hodnota divízie bola približne porovnateľná s československou motostreleckou divíziou. Na splnenie bojovej úlohy divízia bola ešte posilnená 2 vrtuľníkmi Mi-1H (spojovacími), 8 vrtuľníkmi Mi-1 a 1 dopravným lietadlom Li-2.

V záujme udržania spojenia a koordinácie s 9 letkami bolo podriadených 45 ľudí od PVO štátu. Vykonávali aj obsluhu vrtuľníkov. Úlohy diaľkového prieskumu vykonávala rádiotechnická rota 5/3 zo stavov 5. armády v počte 50 ľudí. Na podporu činnosti posádok, ktoré mali vzniknúť po okupácii, k divízii prevelili z počtov ministerstva vnútra 74 ľudí, dôstojníkov

²⁷FUG. Harekocsik és páncéloszot járművek típuskönyve. Budapest 1980, s. 167.

²⁸BTR 5 OP. Tamže, s. 307.

a odborníkov kontrarozvedky, štátnej bezpečnosti a ochrany verejného poriadku. K „zvláštnej politickej skupine“, ktorá mala podporovať politickú prácu, zaradili 17 oblastných stranických funkcionárov ako záložných dôstojníkov, 11 politických dôstojníkov, 5 novinárov. Z početného stavu divízie veľmi málo ľudí ovládalo slovenčinu, preto prišlo aj 23 tlmočníkov. Poznávam, že celé obdobie okupácie sprevádzalo množstvo problémov vyplývajúcich z jazykovej bariéry. 23 tlmočníkov bolo málo pre potreby vyplývajúce z každodenných kontaktov. Nemohli byť všade, pri každej nižšej jednotke.

Na základe dohovoru s veliteľom Južnej skupiny sovietskych vojsk divízia bola zásobovaná z maďarského tzv. Ústredného tyla. Stále čerstvé potraviny zabezpečili dennými nákupmi z trhovísk, trvanlivý tovar, ošatenie, pohonné látky atď. z armádnych skladov. Na splnenie tejto úlohy boli zmobilizované a zapojené ďalšie zásobovacie a hygienické roty a roty dopravnej regulácie. Ich celkový počet sa blížil k 1500 a 200 automobilom. Keď k tomu pripočítame útvary zabezpečujúce splnenie úloh a obsluhu 9 letiek, nie sme ďaleko od pravdy, že koncom júla (resp. potom 21. augusta) sa podieľalo na plnení úloh takmer 17 000 ľudí.

Podľa operačného plánu divízie hlavný úder mala uskutočniť stredná časť divízie, na hlavnom smere pochodovej osi Šahy – Levice – Nitra resp. Nitra – Hlohovec a Nitra – Sered'. Po prekročení hraníc v predbojovej zostave na čele za prieskumnou skupinou postupoval 31. tp, 22. dp, 93. protitankový oddiel, 33. msp a veliteľstvo divízie. Na pravom krídle na pochodovej osi Balassagyarmat – Bzovik – Nitra – Topoľčany – Piešťany – Nové Mesto n. V. mal preniknúť 14. msp a na ľavom krídle na pochodovej osi Letkés – Štúrovo a Letkés – Nové Zámky 63. msp.²⁹ Sústreďenie veľkej palebnej a údernej sily do stredu bolo zdôvodnené dislokáciou 64. tp v Leviciach, ktorý podľa údajov interventov disponoval 166 strednými tankami. MĽA zodpovedajúc vnútorným pravidlám VZ ešte niekoľko týždňov pred okupáciou v smere Československa nemohla vykonávať a ani nevykonávala žiadny prieskum. Všetky údaje, vzťahujúce sa na československé sily, poskytlo veliteľstvo Južnej skupiny sovietskych vojsk, ktoré ich dostalo z Moskvy. Neskôr vysvitlo, že značná časť údajov bola nepresná. Napríklad kasárne 64. tp boli na opačnej strane mesta, než ako tvrdili Sovieti. A 22. dp na základe týchto údajov pripravil plány palieb. A to je len jeden príklad.

Operačné plány boli pripravené v troch variantoch. Podľa prvého: keď ČSLA bude spolupracovať, treba sa sústreďiť len na technické podrobnosti vstupu a utvoriť posádky. Odbzbrojenie v tomto prípade nemusí nasledovať. Podľa druhého: ČSLA bude neutrálna, ale možno rátať s ojedinelými ozbrojenými zrážkami. V tomto prípade treba odpor rýchlo a veľkou silou zlomiť a armádu treba odbzbrojiť. Tento variant sa jednoznačne opierať o skúsenosti z Maďarska z roku 1956. Podľa tretieho: keď čs. ozbrojené sily budú klásť ozbrojený odpor, tak v najrýchlejšom tempe a silou treba zlomiť všetok odpor.³⁰

Tieto tri varianty dobre znázorňuje časť plánu 14. msp, vzťahujúca sa na prekročenie hranice: „1. variant: zmiešaná prieskumná skupina (pri Balassagyarmate) prejde cez most, zo západu obíde budovu pohraničnej stráže a bude ju blokovať. Túto akciu bude z východu zabezpečovať bojová prieskumná hliadka 1. mspr. Pohraničná stráž z Balassagyarmatu uskutoční odbzbrojenie. 2. variant: československí pohraničníci kladú odpor a most je funkčný. Zmiešaná prieskumná skupina 5 tankami uskutoční palebný prepad objektu, bojová prieskumná hliadka 1. mspr pod krytím tankov prejde cez most, zaútočí na objekt, obsadí ho a uskutoční odbzbrojenie. 3. variant: most je vyhodенý alebo podmíňovaný a pohraničná stráž kladie odpor.

1. mspr predsunie 2. msr na breh rieky a batéria 120 mm mínometov zaujme palebné postavenie. Spolu s 2. mspr zasadí palebný úder, zabezpečí prechod zmiešanej prieskumnej skupiny cez brod 1 km západne od Balassagyarmatu, potom jednotky prvého sledu prekonajú rieku na obojživelných vozidlách a vykonávajú činnosť podľa 2. variantu...“³¹ Podobným spôsobom

²⁹Na základe rozhodovacej mapy veliteľa divízie.

³⁰MHKI 5/12/11.

³¹Tamže. Hlásenie veliteľa 14. msp.

vypracovali prekonanie predpokladaného odporu terénneho úseku alebo ohniska odporu. V prípade 14. msp počítali s cvičiacimi jednotkami vo výcvikovom priestore Čebovce – Senohrad, kde počítali s možným odporom. V úseku Žemberovce – Tlmače počítali s odporom 64. tankového pluku. Pri obsadzovaní Topoľčian (22. protitankový dp), Nového Mesta nad Váhom a Piešťan, v Piešťanoch – podľa sovietskych údajov – ráтали s už neexistujúcim leteckým plukom. Priebeh prekonania odporu mal vyzerat' takto: „Čelne treba viazat' objekt, ktorý kladie ozbrojený odpor, po uskutočnení jedného-dvoch bočných manévrov treba udriet' na objekt a prinútiť ho kapitulovat'. Keď obrancovia budú klásť odpor, treba zaútočiť, odzbrojit' ich a odzbrojenú skupinu považovat' za vojnových zajatcov...“³² Všetky pluky plánovali podobne. Ich spoločnou črtou bola rýchlosť. Prípadný odpor, mali umlčať delostrelectvom, obísť... Plánovaný postup sa nemohol zastaviť ani na minútu. Bojujúca jednotka mala zostať vzadu a pripojiť sa až po obsadení ohniska odporu. Plánovalo sa využiť palebnú silu a rýchlosť. Postup interventov sa opieral o moment prekvapenia. V záujme zabezpečenia rýchlosti bojujúce skupiny si vzali so sebou jeden palebný priemer streliva a jednu dennú dávku potravín a obväzov. Všetky iné materiály zanechali tylovým jednotkám.

Podľa plánu počas náporu a prípadnej bojovej činnosti z ms práporov doplnených jednou tankovou rotou, mínometmi atď. a z tankových práporov tankového pluku posilnených jednou ms rotou sa mali vytvorit' bojové skupiny. Jednotlivé bojové skupiny mali vyvíjať činnosť samostatne. Divízia – na rozdiel od predbežného usmernenia – mala utvoriť 10 posádok. Desiatu, vo Vrábľoch zorganizovalo divízne tylo.

Vyčlenené jednotky sa zmocnili miest vo všeobecnosti v dvoch etapách. V prvej etape sa zamerali na priestory rozmiestnenia ozbrojených síl a na ich objekty. Prvá etapa pri 31. tankovom pluku v Leviciach vyzerala nasledovne: obsadenie tankového parku a znefunkčnenie výzbroje; odzbrojenie kasárenskej stráže; zmocnenie sa muničného skladu; obsadenie spojovacieho uzla kasárne; zber pechotných zbraní; odzbrojenie polície; obsadenie veliteľstva ľudovej milície; kontrola výzbroje; obsadenie pošty, železničnej stanice a národného výboru; odzbrojenie stráže skladu PHM... V druhej etape prišiel rad na mestské vodárne, na mäsokombinát, pekáreň, tlačiareň, okresnú prokuratúru a štátnu banku. Prakticky takto postupovali pri obsadení každého mesta s prihliadnutím na miestne osobitosti.

Dňa 29. júla sa začala nečakaná trojtýždňová prestávka (odlišne oproti plánu) keď sa urobil posledný pokus o politické urovanie v Čiernej nad Tisou a Bratislave. Divízia v tom čase podľa prísneho a veľmi napätého plánu v urýchlennom tempe pripravovala početný stav na okupáciu. Tri týždne boli k dispozícii na stmelenie mužstva a záloh, na uskutočnenie streleckých cvičení, na precvičenie stretného boja a boja v meste a na výcvik poriadkových síl. Výsledok sa dostavil: divízia sa stala skutočne stmeleným a bojaschopným zväzkom.³³

PRVÉ DNI OKUPÁCIE

Politické rozhodnutie o obsadení Československa vzniklo 18. augusta v Moskve. Brežnev zvolal vedúcich predstaviteľov „päťky“ tak rýchlo, že János Kádár už nemohol zobrať so sebou ministerského predsedu, ktorý bol v tom čase na vidieku. Program zasadania obsahoval iba jeden bod: prerokovanie a schválenie vojenských krokov. Brežnev oznámil, že na základe listu s prosbou o pomoc odovzdaného v Bratislave, ľavicoví členovia Predsedníctva ÚV KSČ „na zasadaní Predsedníctva 20. augusta vystúpia a do polnoci vyvolajú rozkol... potom sa obrátia s výzvou k československému ľudu a päť bratských strán požiadajú o vojenskú pomoc...“³⁴

³²Tamže.

³³MHKI 5/12/53. Súhrnné hlásenie veliteľa Južnej kskupiny sovietskych vojsk zo dňa 22. 9. 1968.

³⁴MOL 288/4/94. Spoločné, neverejné zasadnutie ÚV a Rady ministrov dňa 23. aug. 1968. Referát Jánosa Kádára.

Po referáte vzniklo jednohlasné rozhodnutie:

„a) vojenské záležitosti zveríme vojenskému veleniu;

b) vojská sa pohnú poskytnúť pomoc...“³⁵

Azda súčasne so začiatkom politického rokovania sa aktívnym stal aj maršal Grečko. Po jeho telefonickom príkaze genplk. Provalov v spoločnosti genmjr. Szücsa³⁶ 18. augusta o 17.50 h navštívil maďarského ministra obrany Lajosa Czinegeho a oznámil mu, že v ten deň o 12.30 h dostal rozkaz od Grečka, že 19. 8. do 19.00 h vo vojskách Južnej skupiny sovietskych vojsk treba dosiahnuť plnú bojovú pohotovosť. Sovietskym vojskám už vydal potrebné pokyny. Pre 8. msd mal dávať pokyny genmjr. Szücs so súhlasom Lajosa Czinegeho. S úlohami bolo treba obznamiť vojská 18. – 19. 8. až do úrovne prápóra. K prekročeniu hraníc malo dôjsť po odznení hesla „Bajkal“ a po stanovení času. Lajos Czinege schválil prosbu Provalova a okamžite vydal opatrenia na vyhlásenie bojovej pohotovosti letectva, protivzdušnej obrany a podporných vojsk.³⁷ Nasledovali dva dni príprav a čakania.

Divízia a 9 letiek vyčlenených na jej ochranu a podporu dokončili prípravy 19. augusta vo večerných hodinách. Neskoro popoludní genplk. Provalov urobil poslednú inštruktáž. Určil hodinu H podľa moskovského času na 21. augusta 1968 na 2.00 h a podľa stredo európskeho času na 20. augusta 24.00 h. Počas celej okupácie sovietske velenie používalo moskovský čas, ktorý sa stal zdrojom mnohých problémov. V hodine H sily všetkých postupujúcich plukov mali prekročiť hranicu naraz. Vyhlásil, že už nevydá nijaké opatrenia. Divízie majú vydať strelivo, vysvetliť vojakom úlohy a samostatne organizovať postup k hranici tak, aby ju v stanovenom čase prekročili naraz.³⁸ Veliteľ divízie vyhlásil bojový rozkaz 20. augusta o 12 h. Určil, že strelivo sa má vydať a napáskovať v ten večer do 20.00 h. Pluky a samostatné jednotky sa podľa vzdialenosti od hranice mali sa zoradiť a začať postup.³⁹

Vojenská mašinéria sa pohla. Na posledných kilometroch pred hranicou čakali na pochodujujúce útvary sprievodcovia pohraničného obvodu v Balassagyarmate, ktorý ich sprevádzali k hranici. Úderné skupiny maďarských pohraničiarov niekoľko minút pred polnocou obsadili nič netušiacie československé pohraničné stráže, mužstvo odzbrojili a prerušili všetky spojenia s tylom a takto zabezpečili nerušený prechod zmiešaných prieskumných skupín cez hranicu. Veliteľ 31. tp, ktorý postupoval na čele hlavného smeru, vo svojom hlásení opísal prvé minúty takto: „Pri prechode hraníc hraničná závara MLR bola otvorená a hraničná závara ČSSR rozbitá. Pri hraničnom priechode boli v službe len maďarskí pohraničiar. S hlavnými silami pluku prišla do obce Šahy skupina dôstojníkov-pohraničiarov, ktorí poskytli pomoc v orientácii. V Šahách postávalo na ulici len niekoľko ľudí, ktorí mlčky prizerali na náš vstup. Operatívna skupina štábu pluku sa pri železničnej stanici stretla s dvoma policajtm. Jeden z nich sa priblížil k veliteľskému stanovisku BTR 50 P a vysvetľoval, že „sme zablúdili, to je už Československo.“ Okamžite bol odzbrojený, jeho spoločník ušiel. Pri prechode hraníc vyčlenené operatívne skupiny znefunkčnili spojovacie zariadenia pošty a železničnej stanice...“⁴⁰

Ďalšiu trasu po Levice absolvoval pluk bez rušivých momentov, len na serpentinách vydláždených žulovými kockami vodiči tankov zneistili, lebo ich pásy prešmykovali. Predtým

³⁵Tamže.

³⁶Genmjr. Ferenc Szücs ako zástupca náčelníka GŠ pôsobil ako veliteľ maďarskej operačnej skupiny pri veliteľovi Južnej skupiny sovietskych vojsk od 25. júla až do konca maďarskej účasti na okupácii. Bol najkvalifikovanejším generálom MĽA, aktívne ovládal viacero cudzích jazykov. Veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk vydával rozkazy pre 8. msd cez neho. Ferenc Szücs všetko okamžite hlásil Lajosovi Czinegemu a Károlyovi Csémimu. Dôsledne reprezentoval maďarské záujmy. Jeho analýzy a hodnotenia obstoja i dnes.

Veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk (JSSV) a jeho štáb 27. júla 1968 sa premiestnil na veliteľské stanovisko do Csákváru. Odtiaľ svoj hlavný stan a veliteľské stanovisko 21. augusta premiestnil do Bratislavy. Ferenc Szücs a jeho maďarská operačná skupina bola dislokovaná na veliteľskom stanovisku JSSV a tam aj fungovala.

³⁷MHKI 5/12/19. Operačný denník.

³⁸MHKI 5/12/11. Spis č. 11. Hlásenie genmjr. Ferenc Szücsa 20. 8. 1968 o 21.30 h.

³⁹MHKI 5/12/9. Súhrnné hlásenie veliteľa 8. msd.

⁴⁰MHKI 5/12/10. Súhrnné hlásenie veliteľa 31. tp.

nikdy na podobných horských cestách tanky neriadili. Levice dosiahli 21. 8. o 4. 20 h. „Do 5.50 h pluk zaujal stanovené pozície. Podľa vypracovaných plánov operatívne skupiny okamžite odzbrojili mestské a okresné policajné veliteľstvá, obsadili pošty, železničnú stanicu, mestský a okresný národný výbor a výbory strany. Na odpor sme nikde nenarazili...“⁴¹

Veliteľ levického 64. tp čakal okupačné sily pred budovou mestského policajného veliteľstva. Tam sa pred veliteľom 31. pluku vyjadril, že od svojich nadriadených dostal rozkaz, aby okupantom nekládol odpor. Tu veliteľstvo maďarskej divízie prvýkrát informovalo o už zmienenom rozkaze prezidenta L. Svobodu a ministra M. Dzúra. „Pozbieraní“ vedúci činitelia mesta protestovali proti obsadeniu a zahájené rokovania boli bezvýsledné. Veliteľ 31. tp o 19.00 h (!) považoval nezmyselné rokovanie za ukončené. Vyhlásil, že on je veliteľom posádky a jeho príkazy je povinný každý rešpektovať.

Menšie skupiny ľudí v meste diskutovali s maďarskými vojakmi a občas si aj odpľuli. Mnohí vyjadrili poľutovanie nad tým, že maďarskí vojaci obsadili mesto. K väčšiemu incidentu nedošlo, pretože „vojaci všetko prijali disciplinovane“.⁴²

Za Levicami viedol pochodovú zostavu 33. msp, ktorý bol dovedy v druhom slede. Po Kalnú nad Hronom postupovali v jednej kolóne a len po prechode cez Hron sa oddelili od seba tri práporné bojové skupiny. 1. a 3. práporná bojová skupina postupovala v smere Nitra – Hlohovec a druhá v smere na Sereď. 22. dp a 93. protitankový del. oddiel s hlavnými silami vyrazili obsadiť Nitru. Ako prvá do Nitry prenikla čelne postupujúca zmiešaná prieskumná skupina. Na odpor nenarazila nikde. Obyvateľstvo však prijalo vojakov protestnou demonštráciou. Odpľúvali si, kričali a hádzali kamene. Prieskumníci zobrali so sebou vedúcich predstaviteľov mesta k východnému okraju mesta na rokovanie s veliteľom divízie, ktorý tam predstížený dorazil. Rozhovory boli krátke. Vedúci predstavitelia vyhlásili, že nebudú klásť odpor, ale okupáciu považujú za nezmyselnú a ustúpia iba násiliu. Odmietli všetky dohody. Za ten čas vyčlenené skupiny začali obsadzovať mesto podľa plánu. Hlavné sily sústredili na obsadenie automobilového učilišťa. Tam ich čakal veliteľ posádky, plk. Kráľ, ktorého priviedli tiež k veliteľovi divízie. Prvý mspr sa umiestnil za budovami automobilového učilišťa na školskej dráhe, kým na kopcoch pred mestom zaujal palebné postavenie 22. dp. Prápor začal stupňovanú kontrolu školy a pripravil sa na odzbrojenie. Zbrane pozbierali a umiestnili v miestnosti pod kontrolou dozorného dôstojníka. Kasárne kontrolovali systematickým hliadkovaním aj zapojením tankov a obojživelných vozidiel. Medzičasom sa v oknách kasární objavili plagáty, so „štvavými, kontrarevolučnými heslami“, ktoré pripravili zavretí poslucháči. Plagáty boli odstránené.

V meste sa medzitým napätie vystupňovalo. Dav neustále rástol a čoraz bojovnejšie vystupoval proti vojakom na hlavnom námestí. Veliteľ nariadil rozptýlenie ľudí použitím vojenskej sily. Na výstrahu dal vypáliť dávku nad demonštrujúci dav. Nikto nebol zranený. Demonštrujúci sa rozutekali. Jeden slovenský očitý svedok sa o tri desaťročia neskôr vyjadril takto: „Veľmi nás mrzelo, keď sme predpoludním uvideli maďarské tanky a vojakov. Nestačí, že nás už raz v roku 1938 ponížili a zobrali nám južné Slovensko, a teraz sú tu zas. Utekali sme pred budovu národného výboru. Aj tam sme videli vojakov... Boli sme doslova rozhorčení a demonštrovali sme. Chceli sme vyhnať vojakov. Ukázať, že nechceme žiť v otroctve. Vtedy padli výstrely. Vojaci strieľali. Zastavili sme sa... Nikto nebol zranený. Ani neviem, čo by sa stalo, keby ženy nezakročili a neutíšili nás...“⁴³

Prekvapenie charakteristické pre ranné hodiny medzitým pominulo. Zo správ československého rozhlasu a televízie sa ľudia dozvedali, že v skorých ranných hodinách armády „päťky“ začali obsadzovať krajinu. Počuli aj výzvu, aby sa so zbraňou nepostavili na odpor a aby sa vyhlili krviprelievaniu. Ale rozhorčeniu nás sa nedalo zabrániť. Takto bolo aj na trase ďalších

⁴¹Tamže.

⁴²Tamže.

⁴³Od očitého svedka, K. G., vysokoškolského pedagóga v Nitre pre autora.

dvoch bojových skupín 33. msp. Aj v dedinách, aj v Hlohovci, aj v Sereďi čakal na vstupejúce vojská demonštrujúci dav, ale k vážnejšiemu incidentu nikde nedošlo. Do 13.00 h obidve mestá boli obsadené.

Na pravom krídle, na pochodovej osi 14. msp, v prvých dedinách ani nezaregistrovali maďarské vojská, „určite je nejaké cvičenie...“ alebo „zablúdili“. Len v ranných hodinách sa situácia vyostřila. V Novom Meste nad Váhom bojovú skupinu 1. mspr „čakal dav asi 700 – 800 ľudí hlasným krikom. Ľudia si odplňovali, gestikulovali päťami a nechceli uvoľniť cestu. Prápor sa priblížil k davu a k mestu a za podpory desať tankov zo severného smeru obsadil kasáreň (vojenské spojovacie učilište). Veliteľ 1. mspr vyzval veliteľa vojenského spojovacieho učilišťa na spoluprácu, ale ten odmietol. Veliteľovi obkľúčeného objektu potom oznámili podmienky kapitulácie a prápor sa bez odporu zmocnil kasárne...“⁴⁴ V kasárni a meste dal veliteľ práporu pozbierať zbrane a strelivo, ktoré ešte v ten deň previezli do kontrolovaného skladu. V meste pokračovala demonštrácia, ale vážnejší incident sa neudial. Ďalšie dve práporné bojové skupiny – nerátajúc demonštrácie – bez ďalšieho vážneho odporu obsadili Piešťany a Topoľčany.

V mestách obsadených 63. msp, ktorý prenikal na ľavom krídle, ani zďaleka neprebíhali udalosti tak nerušene. Kým 63. msp dosiahol hranicu pri Letkési, zmiešaná prieskumná skupina na čele v súčinnosti s údernou skupinou maďarských pohraničníkov „sa zmocnila“ čs. pohraničnej stráže v Salke. Pluk pokračoval v presune na dvoch pochodových osiach. Bojová skupina 1. ms práporu ako prvá dosiahla Štúrovo. 2. a 3. rota pod krytím plukovnej 120 mm mínometnej batérie obkľúčili staré kasárne. „V štúrovskej kasárni skupina dôstojníkov vyčlenená veliteľom práporu odzbrojila strážu pred miestnosťou dozorného dôstojníka a pred strážnicou. 2. msr – okrem skupín vyčlenených na vonkajšie zabezpečenie – prenikajúc cez asi 2 m vysoký plot – obkľúčila budovy mužstva, park techniky a západné krídlo kasárne. Po obkľúčení vnútorných budov kasárne, veliteľ práporu prostredníctvom čs. dozorného dôstojníka nechal odzbrojiť a vystriedať kasáreňskú stráž...“⁴⁵ Neskôr dve čaty dvoch rôt pozbierali v meste dôstojníkov a vojakov. Vnútri kasárne od seba oddelene sústredili dôstojníkov a mužstvo. Medzitým odzbrojili aj vonkajšiu stráž a stráž muničného skladu. 1. msr súčasne s obsadením kasárne odzbrojila políciu v meste, obsadila železničnú stanicu, poštu a ďalšie určené objekty. Do rána bolo obsadenie mesta dokončené.

Hlavné zoskupenie pluku prenikalo v smere na Nové Zámky. Medzi Letkésom a Salkou bola nosnosť mostu na Ľpľi pre prechod tankov slabá, preto vedľa cestného mostu o 500 m ďalej bolo treba postaviť pontónový most. Stavba prebiehala pomaly, a tak veliteľ pluku dal preskúmať možnosť prebrodenia a časť pluku prešla cez brod. 3. mspr, ktorý postupoval na čele, o 3.30 h dosiahol Nové Zámky.⁴⁶ Vyčlenené bojové skupiny práporu okamžite obsadili určené objekty a uzavreli komunikácie do mesta a von. Ráno na 5. 00 h veliteľ pluku zvolal vedúcich predstaviteľov mesta: okresného tajomníka strany, predsedov okresného a mestského národného výboru, veliteľa polície, náčelníka OVS... atď. V skorých ranných hodinách dorazil aj veliteľ „osobitnej politickej skupiny“, genmj. Lajos Kiss⁴⁷ a zapojil sa do rozhovorov. Tvrdá a bezvýsledná diskusia prebiehala niekoľko hodín. „Medzitým sa časť obyvateľstva mesta začala správať nepriateľsky. Vplyvom štvania niektorých ľudí vznikla napätá situácia, ktorá v poludňajších hodinách na hlavnom námestí prerástla do masovej demonštrácie. Veľká časť davu začala vystupovať útočne, a preto jednotka vyčlenená na zabezpečenie budovy ONV bo-

⁴⁴MHKI 5/12/10. Súhrnné hlásenie veliteľa 14. msp.

⁴⁵Tamže, súhrnné hlásenie veliteľa 63. msp.

⁴⁶V operačných dokumentoch Južnej skupiny sovietskych vojsk, 8. msd a maďarského letectva používali moskovský čas. V dokumentoch maďarského GŠ a Ministerstva obrany figuroval SEČ. Pre ľahšiu zrozumiteľnosť som všade – s výnimkou citátov – časové údaje prerátal na SEČ.

⁴⁷Genmj. Lajos Kiss bol pôvodne náčelníkom politickeho oddelenia 5. armády v Székesfehérvári. Na dobu okupácie ho poverili vedením osobitnej politickej skupiny pôsobiacej pri 8. msd a bol bezprostredne podriadený genmj. Ferencovi Szűcsovi. Práca osobitnej skupiny sa skončila dokonalým debaklom.

la nútená použiť zbrane a vystrelila viac dávok do vzduchu. Aby sa napätá atmosféra uvoľnila, veliteľ pluku po zvážení situácie nariadil stiahnuť hlavné sily z mesta...“⁴⁸ Pluk sa sústredil na letisku južne od mesta. Tu treba zdôrazniť dve veci. Po prvé, je neoddiskutovateľné, že veliteľ pluku prijal najmúdrejšie rozhodnutie. Je možné, že svojím rozkazom zabránil krviprelievaniu. Toto rozhodnutie nebolo v rozpore ani so stanoviskom veliteľa divízie, pretože rozhodnutie svojho podriadeného nezmenil.⁴⁹ Podčiarkuje to aj fakt, že podľa mojich poznatkov to bol jediný prípad počas celej okupácie, keď vojaci ustúpili pred demonštrujúcimi, napriek tomu nenasledovali proti veliteľovi nijaké sankcie. Práve naopak, po návrate dostal veliteľ pluku vyznamenanie „Za vynikajúce služby“.⁵⁰ Po druhé, aj citované hlásenie dokazuje tú dejepiseckú zásadu, že každý údaj „treba podrobne overiť z troch rozličných uhlov, než by sme ho prijali za fakt.“⁵¹ Z ďalšieho návrhu na vyznamenanie totiž vysvitlo, že veliteľov opis udalostí zodpovedá skutočnosti, ale pri opise, bol skúpy na slovo. Stalo sa totiž, že genmjr. Lajos Kiss išiel medzi dav upokojiť náladu. Absolútna väčšina demonštrujúcich totiž bola maďarskej národnosti, čo bolo logické z hľadiska národnostného zloženia obyvateľstva mesta. Z jeho strany to bol nepochybne smelý krok, ale neuvážení. „Dav ho obklopil s vyhrážkami.“ Vtedy jeden desiatnik-spojár, ktorý bol vzdialený len niekoľko metrov od neho a videl, že generál je v nebezpečenstve, nechal vypáliť dávku do vzduchu a svojho veliteľa z davu rýchlo stiahol. Takto začala paľba. Nikto nebol zranený, len jedna strela trafila vežu rímsko-katolíckeho kostola, niekoľko metrov nad hlavným vchodom.

Priebeh rokovaní s vedúcimi predstaviteľmi mesta presne odzrkadľuje tú náladu, ktorá bola charakteristická pre každé mesto alebo obec na celom obsadenom území. „Zasadanie otvoril predseda ONV takto: „Ani neviem, o čom máme rokovať. Vy máte zbrane, povedzte teda, čo chcete...“⁵² Na udalostiach odohrávajúcich sa v meste, na masových demonštráciách a na druhej strane na postoji časti maďarských vojakov a veliteľov bolo silne badať, že nedisponujú potrebnými skúsenosťami, znalosťami z výcviku vo vykonávaní poriadkových úloh...“⁵³ Rokovania s vedúcimi predstaviteľmi mesta, ktoré trvali až do neskorých večerných hodín podobne ako v Leviciach, ani tu nepriniesli žiadny konkrétny výsledok. Nebolo to inak ani v iných spomenutých mestách. Nikde, ani v jednej obci ani jeden funkcionár nebol ochotný prijať „poskytnutú pomoc“. Situáciu nazvali pravým názvom: považovali ju za okupáciu, za hrubý zásah do vnútorných vecí Československa. Okrem udržiavania poriadku, okrem otázok zásobovania a zdravotného zabezpečenia, neboli ochotní o ničom rokovať, a aj o týchto otázkach len s veliteľmi okupačných vojsk a s veliteľmi posádok. Pomoc politických pracovníkov odmietali. Považovali sa za mestú okupované nepriateľskými vojskami. V súlade s tým „uposlúchli len rozkaz“, robiac za všetko zodpovedných okupantov.

V Nových Zámkoch a iných mestách maďarských vojakov prekvapilo, že veľká časť protestujúcich bola maďarskej národnosti, ktorí demonštrovali spolu so slovenským a českým obyvateľstvom. Prekvapil ich energický protest a odmietanie, zdráhavosť obyvateľstva od osobných kontaktov s okupantmi. Na základe politických informácií maďarskí vojaci ráтали s niečím iným. Niekoľko citátov z politických situačných hlásení z 22. augusta o skúsenostiach z obsadzovania 21. augusta: „Organizujú protestné demonštrácie za účasti detí a mladistvých. Na

⁴⁸Pozri pozn. č. 45.

⁴⁹János Kádár bol dôsledne proti vojenskému riešeniu „československej otázky“. O jeho stanovisku vedel Károly Csémi, Lajos Czinege a Ferenc Szücs, navyše podľa Károlya Csémiho on o tom informoval aj genplk. Provalova. Kádár súhlasil s okupáciou, ale svoje stanovisko nezmenil. Maďarské vedenie, vrátane vojenského – nehľadiac na niekoľko zaslepených a bigotných politických pracovníkov – si bolo vedomé toho, že nech sa stane hocičo, Maďari a Slováci aj v nasledujúcich storočiach budú žiť spolu v Karpatскеj kotline. Preto, pokiaľ možno, treba sa vyhnúť ešte väčšiemu vyhroteniu atmosféry.

⁵⁰MHKI 5/12/28 – 29.

⁵¹Z mojich poznámok, ktoré som urobil na prednáške profesorky Emmy Lédererovej (Budapešť, Univerzita Loránd Eötvösa) v roku 1954.

⁵²MHKI 5/12/28. Hlásenie mjr. Istvána Gajdána o rokovaní.

⁵³MHKI 5/12/10. Hlásenie veliteľa 63. msp.

vojakov hádžu rajčiaky, vajcia, kamene, plávajú na nich.“ „V Nitre hádzali kamene a rozbili sklo na troch automobiloch...“, „Cítiť veľkú nenávisť voči Maďarom. V noci zo včerajška na dnes v mestách a dedinách napísali na cesty (po maďarsky – pozn. prekladateľa): „Maďari chodte domov“, „Kto vás volal, chodte domov?“, „Maďarskí fašisti, cigánski Maďari, chodte domov...“ atď. Aj veliteľ divízie konštatoval: „Nálada obyvateľstva... bola protimaďarská, vojakov očierňovali a nadávali na nich. Neskoro popoludní došlo k masovým protestným demonštráciám. Vo viacerých mestách však vysoká politická zrelosť a uváženosť veliteľov a mužstva umožnila vyhnúť sa ozbrojeným zrážkam.“⁵⁴

Divízia svoju bojovú úlohu splnila: do 14. 00 h dňa 21. augusta 1968 vymedzené územie organizovane obsadila. Stala sa iba jedna tragická nehoda. V Šahách nadranom „po prekročení Ipľa, sa tanky presúvali na trávnatom násype pozdĺž rieky. Jeden tank dostal na tráve mokrej od rannej rosy šmyk. Ppor. v zál. József Bogáth bol vo veži tanku, odkiaľ viedol čatu. Tank spadol z násypu a prevrátil sa. Ppor. Bogáth chcel vyskočiť, ale spadol pod tank a zomrel...“⁵⁵ Neskoro popoludní sa všade utvorili posádky a zorganizovala sa stála kontrola obsadených miest hliadkovaním. V niekoľkých mestách sa do hliadkovania bola ochotná zapojiť aj miestna polícia, ale len v záujme ochrany verejného poriadku a zabránenia trestných činov.

Dňa 21. augusta na úsvite začali zapojené letky zabezpečovať vzdušný priestor a leteckú podporu postupujúcich plukov. Dve letky MiG-15 vykonávali na území pred pochodovými prúdmi plynulý letecký prieskum. Nepriateľa alebo náznaky nepriateľstva nikde nezistili. Predpoludním jedno lietadlo, „ktoré sa vrátilo z blízkosti Nitry po splnení prieskumných úloh, hlásilo, že v Nitre sa zhromaždil dav asi 200-250 ľudí...“ Súčasne letecká spojovacia skupina divízie urgentne signalizovala požiadavku náletu štyroch lietadiel MiG-21 na mesto. O niekoľko minút s mohutným rachotom niekoľkokrát nalietali nad demonštrujúcich. Takto pomohli rozptýliť dav.⁵⁶ Do večera lietadlá letectva mali 47 vzletov MiG-15 (prieskum), 44 vzletov Mig-21 a tri vzlety MiG-17 (pozorovanie)⁵⁷ V priebehu dňa sa stala okrem spomenutých náletov len jedna pozoruhodná udalosť. V pásme maďarskej bojovej činnosti sa objavilo jedno neznáme, nikým neohlásené lietadlo. Veliteľské stanovisko riadenia letov naviedlo naň dvojicu stíhačiek MiG-21 PF. Len bezprostredne pred začatím palby zbadali, že ide o nedisciplinované „zablúdené“ sovietske lietadlo.⁵⁸ Keďže skutočná letecká činnosť nebola potrebná, od 22. 8. sa začal rýchle znižovať počet nasadených maďarských lietadiel. Od 23. 8. vzlietli a vstúpili do československého vzdušného priestoru iba na meteorologický prieskum. Ku koncu augusta sa nálety, s výnimkou vrtulníkov privených k 8. msd a prepravných lietadiel, definitívne skončili.

Dňa 21. augusta veliteľia posádok všade nariadili zákaz vychádzania, zákaz konzumácie alkoholických nápojov a obmedzili aj slobodu zhromažďovania. Noc uplynula pokojne ak neberieme do úvahy písanie po cestách a múroch, ktoré sa množilo ako huby po daždi. Na druhý deň 22. 8. sa kontrola rozšírila na dediny a roľnícke družstvá. Z prieskumného práporu divízie a z prieskumných rôť plukov sa tvorili skupiny. Do jednej skupiny zaradili dve obojživelné vozidlá, jedno terénne vozidlo GAZ-69 a niekoľko sajdiek aj s príslušným personálom. Zorganizovali aj záštitu posilnené obojživelnými tankmi. Tieto hliadky a záštity sa pohybovali po určenej pochodovej osi. Obsadzujú jednotlivé body sa dostali do každej dediny, hospodárstva a kontrolovali pohyb na hlavných komunikáciách. Vyhľadávali predsedov miestnych národných výborov, riaditeľov hospodárstiev, ale tí ich rovnako odmietali ako vedúci predstavitelia miest. (Keď predbehne udalosti dopredu, možno konštatovať, že nadviazanie

⁵⁴MHKI 5/12/28. Hlásenie Hlavnej politickej správy MEA. MHKI 5/12/10. Súhrnné hlásenie veliteľa 8. msd.

⁵⁵Hadtörténeti Intézet és Levéltár (HIL). Tgy. II. II/D-6. Ravasz, I.: Az MN 33. gépesített lövészezred története (rukopis).

⁵⁶MHKI 5/12/43. Operačný denník Veliteľstva PVO.

⁵⁷Tamže.

⁵⁸MHKI 5/12/45. Operačný denník 47. stihacieho leteckého pluku.

kontaktov sa začalo v dedinách, v roľníckych družstvách. Maďarská vojenská pomoc v jesenných prácach pri zbere úrody zblížovala okupantov a okupovaných.) Náčesník GŠ dňa 23. augusta ráno o 8.00 h vo svojom hlásení ministrovi obrany zhrnul skúseností z predchádzajúcich dvoch dní takto: „V obvode 8. msd sa všade nadviazali kontakty s miestnymi činiteľmi, ale s veľmi premenlivým úspechom. Je veľmi ťažké primäť ich na spoluprácu. Nálada je všeobecne nepriateľská. Civilné obyvateľstvo stojí v radoch na potraviny. Ľudia sú v krízovej nálade a nevedia, čo majú robiť...“⁵⁹ Tieto denné sumárne hlásenia sú cennými a relatívne presnými zhrnutiami udalostí. V prvých desiatich dňoch vyhotovil náčelník GŠ dve hlásenia denne, jedno ráno o 8.00 h a druhé popoludní o 16.00 h., od začiatku septembra len jedno, a to ráno. Adresátom hlásení bol Lajos Czinege, ale cez neho sa dostali aj k Jánosovi Kádárovi a Bélovi Biszku.⁶⁰

PRESKUPENIE A „ROZHLASOVÁ VOJNA“

Najdôležitejšie udalosti z prvých dní sa spájajú s protestnými akciami slovenského a maďarského obyvateľstva. Mojmím cieľom nie je prezentácia všetkých udalostí, veď arzenál a boj pasívnej rezistencie sa pohyboval v širokej škále. Okrem už spomenutých nadávok, plňúvaní, možno uviesť nespočetné varianty od vyzváňania zvonov, tichých aj hlučných demonštrácií, štrajkov, vylepovaní plagátov, až po nápisy na múry. Vystupovať proti nim bolo v konečnom dôsledku bezvýhodiskovým zápasom zo strany okupantov. Čo cez deň pretreli vápnom, bolo v noci znovu nanesené. V Nitre napríklad „23. 8. ráno v kasárni vztýčili čierne smútočnú zástavu. Tu, v Seredi a Hlohovci medzi 12. a 13. h prebehol dobre organizovaný generálny štrajk spestrený húkaním sirén a hvizdom rušňov...“⁶¹ V podrobnom opise udalostí počas každého dňa v každej obci, by sa dalo pokračovať, ale aj toto ilustruje situáciu a náladu. Veliteľstvo Južnej skupiny sovietskych vojsk (Armádnej skupiny C) denno-denne zasypávalo veliteľov divízií množstvom opatrení, aby urýchlili nastolenie poriadku. Časť jedného opatrenia genplk. Provalova: „Na dnes zvolajte veliteľov všetkých posádok, veliteľov milícií, predsedov národných výborov, predsedov a tajomníkov okresných výborov strany, náčelníkov kontrarozviedky vo Vašom obvode a vyžadujte od nich, aby sa do dvoch dní odstránili štvavé nápisy, agitátori na motocykloch atď. Keď sa to nestane, bude sa voči nim vystupovať tvrdšie, vrátane ich zaistenia...“⁶² Tieto opatrenia boli v praxi neuskutočniteľné a keďže medzi operačnými spismi som nenašiel ani jeden záznam o kontrole, ktorú by vykonal veliteľ alebo náčelník štábu, zdá sa, že cieľom tohto prísneho tónu bolo upokojenie maršalov a generálov sovietskeho ministerstva obrany a GŠ. Spomedzi týchto vojenských činiteľov sa ani jeden neobjavil na území obsadenom 8. msd. Ani Provalov neopúšťal svoj hlavný stan v Bratislave často.

Hliadky len dvakrát použili zbraň. 22. augusta v noci v Leviciach hádzali na maďarskú hliadku kamene. Vojaci strieľali do vzduchu a tí, ktorí hádzali kamene, utiekli. Nikto nebol zranený. Takisto v Leviciach iná hliadka ešte v ten istý deň o 22.30 h narazila na skupinu, ktorá maľovala niečo na múr. Keď skupina zbadala hliadku, dala sa na útek, a keďže už platil zákaz vychádzania, vojaci vyzvali utekajúcich, aby sa zastavili. Spoluhiadkujúci policajt – československý občan – strieľal pred seba na zem, ale strela sa odrazila a zranila nohu jedného z utekajúcich, ktorého okamžite previezli do nemocnice.⁶³

⁵⁹MHKI 5/12/13.

⁶⁰Béla Biszku bol tajomníkom ÚV MSRS. Zástupca Jánosa Kádára.

⁶¹MHKI 5/12/17. Hlásenie 8. msd.

⁶²MHKI 5/12/11. Spis č. 2. Hlásenie F. Szücsa Lajosovi Czinegemu.

⁶³MHKI 5/12/71. Operačný denník 31. tp.

Lajos Czinege, vidiac, že veľkosť územia a úlohy nie sú úmerné sile divízie, obrátil sa o pomoc na sovietske velenie. Sovieti to odmietli s tým, že nech si úlohu vyrieši maďarská strana ako môže.⁶⁴ Czinege sa rozhodol, že 8. msd posilní. Prvým krokom bolo, že po súhlase maďarského ministra vnútra, posádku mesta Štúrovo od 63. msp prevzala Pohraničná stráž. Potom z egerského 6. msp, ktorý zatiaľ nebol zapojený do okupačných úloh, z 24. prieskumného práporu a z 50 vojakov, ktorých prevelili z mesta Baja, utvorili osobitnú skupinu na sprievod kolóny, ktorá po premiestnení do Rétságu pod krycím názvom Bzučiaci vták (po maďarsky Zúgómadár) od 23. augusta prevzala ozbrojené zabezpečenie, sprievod prepravnej kolóny (30 – 70 automobilov), ktorá denne zásobovala divíziu z Maďarska. Táto kolóna viezla od čerstvých potravín a v Budapešti pečeného chleba, rôzne iné potreby. Nebudeme sa podrobne zaoberať s otázkami materiálno-technického zabezpečenia, len poznamenáme, že fungovalo bezchybne. Vo svojom záverečnom hodnotení aj genplk. Provalov poznamenal, že zásobovanie maďarskej divízie bolo lepšie ako v sovietskych divíziách. Maďarský zväzok bol zásobovaný bezprostredne z tzv. maďarského „Ústredného tyla“.

Ďalej, keďže veliteľ divízie nedisponoval zálohami vnútorných vojsk, 2. pr 6. msp z Egeru posilnili zo stavov MV MLR o 300 príslušníkov vnútorných vojsk, vyzbrojili ich 300 obuškami, 4 vodnými delami a 23. 8. ich preskupili do Levíc. Do mesta došli ráno v počte 532 príslušníkov s 52 automobilmi. Táto jednotka bola bezprostredne k dispozícii veliteľovi divízie. Ani raz nebola nasadená.⁶⁵

Dňa 22. augusta sa v Prahe-Vysočanoch zišiel mimoriadny XIV. zjazd KSČ. Táto udalosť mimoriadne vystrašila sovietske politické vedenie. Riadenie sa mu vyšmyklo z rúk. Ani jeden plán nevyšiel. Preto československé stranícke a štátne vedenie odyšli do Moskvy. Na základe vyjadrenia jedného československého očitého svedka, maďarský veľvyslanec vo svojom liste osobne zaslanom 31. augusta Jánosovi Kádárovi, opísal, akým neľudským a ponižujúcim spôsobom narábali Sovieti s československými vedúcimi predstaviteľmi. Očitý svedok „vtedy uvidel na letisku (na moskovskom – pozn. autora) Černíka, ktorého ťahali za nohy, lebo odmietol ísť. Na vlastné oči videl aj to, keď potom Černíka a Dubčeka tlačili do auta, kde sa chytili jeden druhého a nechceli dobrovoľne z auta vystúpiť. Aj vtedy ich vytiahli násilím...“ Členovia sovietskeho Politbyra a vojenský činitelia počas rozhovorov konštatovali, že sú ochotní siahnuť ku krajným prostriedkom; sovietske vedenie sa neštítalo ničoho a bolo „pripravené so zbraňou zlomiť československý odpor aj vtedy, keď potom bude treba krajinu znovu osídľovať. Konštatovali, že v tomto priestore majú strategické záujmy, preto sa ho nikdy nevzdajú... Československým činiteľom dali na vedomie aj to, že ZSSR o krokoch v súvislosti s Československom informoval aj Spojené štáty a vznikla mlčanlivá dohoda, že Američania tu nezasiahnu...“⁶⁶ Táto dohoda je inak v súlade s informáciami maďarskej rozviedky⁶⁷ a s „odvetným krokom“ NATO počnúc od 21. augusta.

Sovietske vojenské vedenie na základe skúseností z maďarských udalostí v roku 1956 malo obavy z vypuknutia prípadného československého povstania a rávalo s tým, že do toho sa zapojí aj armáda. Na odvrátenie „nebezpečenstva“ vydalo množstvo opatrení. Časť z nich sa vzťahovala na obranu utvorených posádok. „Vzhľadom na napätú situáciu, očakávané nepriateľské vystúpenia proti vojskám... zakazujem rozdelenie vojsk posádok na menšie sily ako posilnený prápor...“⁶⁸ Velitelia dostali príkaz, že tento početný stav sa ďalej môže pohybovať len so zbraňou a strelivom, stráže mali byť posilnené, počet príslušníkov hliadky mal pozostávať najmenej z 10 – 12 ľudí, veliteľ pluku a vyšší velitelia sa mohli pohybovať iba na obrnených transportéroch alebo vrtuľníkoch a len s ozbrojeným zabezpečením atď.

⁶⁴Informácia Károlya Csémihó pre autora.

⁶⁵PATAKY, I.: c. d., s. 139.

⁶⁶MOL 288/47/743 45. folio.

⁶⁷HIL, GŠ MEA, 2. správa KNST. č. 179 1. augusta 1968. Willy Brandt, kancelár NSR: „Sme očití svedkovia a pozorovatelia, nič iné...“

⁶⁸MHKI 5/12/51. Rozkaz č. 00522 veliteľa Južnej skupiny sovietskych vojsk.

Ako keby boli na bojisku alebo vo vojne. 24. augusta nariadili: „Zorganizujte odzbrojenie jednotiek ČSLA a buďte pripravení na uskutočnenie...“⁶⁹ Podrobne regulovali úlohy každej jednotky: „Neprestajne pokračujte v získavaní informácií... včas odhaľte výdaj materiálu a zbraní pre obyvateľstvo a vojská...“⁷⁰ Odzbrojenie sa malo začať pod heslom Ruža (podľa iných dokladov Ružový ker). Celé vzrušenie a príprava boli zbytočné a dokazovali jedno: sovietske politické a vojenské vedenie – napriek tomu, že ich prieskum bol všade – situácii v Československu vôbec neporozumeli a nepoznali ju. 25. augusta veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk modifikoval úlohu 8. msd. Hranicu okupačnej zóny posunul až k Malým Karpatom, zväčšil tým územie o 1500 km², preorganizoval posádky, zrušil veľkokrtíšsku a nechal vytvoriť trnavskú.⁷¹

Rozšírenie úlohy a preskupenie natoľko prekračovalo možnosti divízie, že bolo potrebné posilniť ju o ďalší msp. Náčelník GŠ, genpor. Károly Csémi 25. augusta o 12.45 h preto nariadil mobilizáciu už aj dovtedy použitého 6. msp z Egeru. Úplnú bojovú pohotovosť pluk dosiahol 26. 8. o 8.00 h. Ide o pozoruhodný výkon, lebo išlo o čiastočne rámcový útvar a podľa predpisov pluk mal na túto úlohu k dispozícii dva dni. Navyše, v kasárňach sa zdržiavalo aj 300 hostí, pretože vtedy prebiehal v Egeri celoštátny festival vojenských kapiel MĽA. K. Csémi ešte v ten deň dopoludnia nariadil preskupenie pluku do Nových Zámkov. Pluk začal presun neskoro večer a ráno o 7.00 h dorazil na miesto určenia, kde vystriedal dislokovaný 63. msp. V noci z 25. na 26. augusta sa zdvihla celá divízia a obsadila nové posádky vyčlenené veliteľom Južnej skupiny vojsk (Armádnej skupiny C). 14. msp sa premiestnil z Topoľčian do Nového Mesta nad Váhom a Piešťan a 63. msp z Nových Zámkov do Topoľčian. Jeden prápor 33. msp zostal v Nitre ako divízna záloha, ostatné časti sa premiestnili do Trnavy. 31. tp stiahol svoj prápor z Veľkého Krtíša a s celým početným stavom sa sústredil v Leviciach. 22. dp redislokoval do Hlohovca a 36. tch pr do Serede. Ostatné jednotky a tylo divízie zostali na pôvodnom mieste. Po dokončení preskupenia bolo potrebné pripraviť sa na predtým už podrobne načrtnutú úlohu a bolo treba blokovat' letiská v Trnave, Piešťanoch a v Topoľčanoch. Táto posledná úloha nemala veľký zmysel, pretože ani jedno letisko nebolo vhodné na prijatie moderných bojových lietadiel.⁷² 33. msp sa v polovici septembra premiestnil z Trnavy do Bolerázu. Organizácia a dislokácia divízie sa neskôr až do návratu do Maďarska sa nezmenili. Posádky boli „zodpovedné za zachovanie vojenskej a civilnej disciplíny vo svojom obvode, za poriadok, za vykonanie strážnej služby, za stráženie objektov... Mali za úlohu vystopovať kontrarevolučné osoby a skupiny, ktoré sa zdržiavali na rôznych miestach, prečesávanie lesov pri obciach, vyhľadávanie prípadných páchatel'ov teroristických činov... atď.“⁷³ Keďže takéto akcie sa neudiali, z úloh stanovených v rozkazoch, bolo treba vykonať sotva čosi. Najväčšie vypätie síl – aspoň v prvých dvoch týždňoch – si vyžadovalo vyhľadávanie a vypnutie rôznych „ilegálnych rozhlasových vysielateľov“, rýchlo a veľmi rozšírených v Československu, tzv. „rozhlasová vojna“. Ret'azovité preberanie a posúvanie ilegálnych vysielaní pravdepodobne vymysleli profesionálni radisti. Zorganizovali to tak úspešne, že maďarskí vojenský činitelia boli presvedčení o tom, že majú dočinenia s vopred zorganizovanou akciou. Vysielачky fungujúce na Slovensku považovali za svoju dôležitú úlohu, aby obyvateľstvo vierohodne informovali o udalostiach, o pohybe okupačných vojsk a o činnosti kontrolných hliadok. Nezveličujeme, ak vyhlásime, že výsledkom stáleho pozorovania bolo, že lepšie poznali pohyb maďarských vojsk, ako sám veliteľ maďarskej divízie. Ich zistenie bolo veľmi ťažké. Navyše spočiatku bolo málo rádio-zameriavacích staníc. Odhalenie sa zlepšilo, keď na túto úlohu sústredili – z pozícií v Maďarsku – rádiovú prieskumnú rotu 11. td v Tate. Takto za dva týždne zistili 36 československých amatérskych vysielateľov.

⁶⁹Tamže, rozkaz č. 00521 veliteľa Južnej skupiny sovietskych vojsk.

⁷⁰Tamže, rozkaz č. 00567 veliteľa Južnej skupiny sovietskych vojsk.

⁷¹Tamže.

⁷²Tamže.

⁷³Tamže, Povinnosti veliteľstiev posádk.

Prvé obdobie okupácie sa skončilo návratom československej straníckej a štátnej „delegácie“ z Moskvy, ktorú ťažko možno označiť za delegáciu, pretože ich odvliekli násilím. Sovieti prisľúbili, že: „Vojská spojenských štátov, ktoré dočasne vstúpili na územie Československa, nebudú zasahovať do vnútorných vecí ČSSR. Vznikla dohoda o podmienkach stiahnutia vojsk...“⁷⁴

Prehľadné hodnotenie týchto dní najvernejšie obsiahlo rukopisné hlásenie genmjr. Ferenc Szücsa⁷⁵ Lajosovi Czinegemu dňa 2. septembra 1968: „Vývoj udalostí prekvapil sovietskych vojenských činiteľov, ale aj politické vedenie a postavil ich pred nečakaný zvrat. Okrem bezchybnej vojenskej akcie sa ani jedna predstava politickej prípravy nerealizovala... Na riešenie novej situácie nebolo politické (vojenské) vedenie pripravené a situáciu poznačil zhon, neistota a protirečivé príkazy vojenským činiteľom... Príčiny takého vývoja podľa mňa sú:

- masy sa postavili za politiku Svobodu, Dubčeka a Černíka a jednoznačne odmietli vojenský zásah, pocit národného sebavedomia sa stal určujúcim...
- nekonceptné, nepružné kvalifikovanie situácie na základe nesprávnych informácií
- po vymyslení koncepcie, každý ju chcel argumentačne zdôvodniť a dokazovať jednu predpokladanú koncepciu, namiesto dynamického a dialektického nazerania na udalosti. V dôsledku toho, všetci tí, s ktorými sme ráтали, sa ukázali ako neschopné osoby, bez vplyvu na masy. V Biľakovej vlasti... sme nenašli ani jedného človeka, ktorý by bol ochotný s nami spolupracovať. Vznikla taká situácia, že sme boli nútení spolupracovať s takými ľuďmi, s odchodom ktorých z politického života sme ráтали, ale najskôr sme ponížili ich politickú, ľudskú a osobnú česť...

Skončila sa prvá etapa československých udalostí, v ktorej sa pôvodná koncepcia neosvedčila... Súčasne sa nachádzame v novej etape udalostí... k situácii pristupujeme na základe celkom inej situácie, podľa mojich pocitov nepripravene, protirečivo... Zase možno veľmi schybiť...

A ešte o našej úlohe. Podľa mojich dojmov po účasti Nemcov sa naša účasť najviac dotýka vedúcich predstaviteľov i verejnej mienky. Môže to mať dve základné príčiny: jedna je historická zaťaženosť, druhou sú udalosti z nedávnej minulosti. V záujme situácie v Československu, medzinárodného robotníckeho hnutia a maďarskej menšiny v Československu, musíme bezpodmienečne vyriešiť dĺžku nášho pobytu a nezostať tu ani o minútu dlhšie. Podľa môjho názoru, čím skôr sa tak stane, tým lepšie.“⁷⁶

S obsahom hlásenia Ferenc Szücsa súhlasilo celé maďarské vojenské a vyššie politické vedenie. A hoci každý deň 8. msd zaplavovali protichodnými opatreniami veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk v súvislosti s „moskovskou dohodou“ 3. septembra pre územie Slovenska povolil značné úľavy oproti dovtedajšiemu stavu⁷⁷; no maršal Grečko vo svojom rozkaze zo 6. septembra znovu utiahol „opasok“⁷⁸ – hlavným cieľom maďarského ministra obrany sa stal prevoz vojakov domov. 4. septembra v Moskve počas rokovania aj navrhol Grečkovi, že v Československu sa skôr zmieria s pobytom sovietskych než maďarských vojsk...“⁷⁹, preto by bolo najskôr treba stiahnuť Maďarov. Vznikla by úplne iná situácia, keby v krajine zostali len sovietske vojská. Grečko na túto prosbu neodpovedal. Po svojom návrate z Moskvy preto Czinege začal (bez súhlasu) v úzkom zmysle slova postupne „prepašovať“ z krajiny jednotlivé útvary. „Vojská sme nepripravili na to, čo nasledovalo. 8. msd disponuje takými posilami a doplnkami, ktoré už nepotrebuje a ani nevie čo s nimi robiť...“⁸⁰ Genplk. Provalovovi aj nad-

⁷⁴Magyar Távirati Iroda (MTI). A csehszlovák események dokumentumai 1968. 1. zv. Budapest 1969, s. 67 – 68.

⁷⁵Genmjr. Szücs všetky svoje hlásenia určené len do rúk Jánosovi Kádárovi a Lajosovi Czinegemu napísal vlastnoručne a poslal adresátovi po osobitnom kuriérovi. Takto zabránil, aby sa o tom dozvedeli nepovolane osoby. Toto hlásenie na príkaz Kádára (Biszku) si prečítali aj členovia PV ÚV MSRS.

⁷⁶MHKI 5/12/11. Spis č. 48.

⁷⁷Tamže, Direktíva genplk. Provalova zo dňa 3. 9. 1968.

⁷⁸Tamže, Rozkaz maršala Grečku zo dňa 6. 9. 1968.

⁷⁹MHKI 5/12/12. Spis č. 55. Záznam o porade maďarského a sovietskeho ministra obrany dňa 4. 9. 1968.

⁸⁰MHKI 5/12/11. Spis č. 60. Záznam o rozhovore medzi Lajosom Czinegem a Provalovom dňa 10. 9. 1968.

hodil, že 6. msp a záložníkov 63. pluku by bolo treba vrátiť domov. Veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk to všetko hlásil Grečkovi, ktorý prirodzene túto prosbu odmietol. Preto Czinege mohol prijať opatrenia iba na návrat posilových jednotiek a dôstojníkov. Pre nedostatok priestoru nebudeme podrobne rozoberať ďalšie podrobnosti. V polovici septembra sa začala pomalá konsolidácia situácie a paralelne s tým sa okupačné vojská dostali do úzadia. Stiahli sa z miest. Prešli k svojim výcvikovým úlohám a začali vyvážať materiály, potrebné na zariadenie zimných táborov. Ministerskí predsedovia ČSSR a ZSSR 3. a 4. októbra si sadli k rokovaciemu stolu na prerokovanie pobytu sovietskych vojsk v Československu. Ako charakteristický krok vydierania, maršal Grečko nariadil na tento termín na 5. až 9. októbra veliteľovi Južnej skupiny sovietskych vojsk uskutočniť veliteľské a štábne cvičenie, ktorého predmetom bolo: „Potlačenie kontrarevolučného povstania v Československu“, čiže toľko o konsolidácii. Takto si predstavovali sovietski vojenski činitelia stiahnutie vojsk.⁸¹ Inak vojnovú hru uskutočnili podľa plánu. A o niekoľko dní napriek tomu vyšiel rozkaz o stiahnutí vojsk. Divízia sa vrátila v dvoch etapách: hlavné zoskupenie v dňoch 20 – 25. októbra kombinovaným presunom – po železnici a po vlastnej osi sa vrátilo na pozície na západné Zadunajsko, kde vojakov slávnostne privítali vo svojich mierových posádkach. V druhej etape, dňa 31. októbra 1968 sa 31. tp stiahol z Levíc, a ako posledný z maďarského zväzku opustil Československo.⁸² Skoro trojmesačné „ostré použitie“, ktoré bolo jedinou ozbrojenou aktivitou MĽA po roku 1956, hodnotil vysoko veliteľ Južnej skupiny sovietskych vojsk vo svojom operačnom hlásení maršalovi Zacharovovi. Podobné hodnotenie poskytol aj maďarský GŠ, ale úroveň uznání nepresiahla úroveň priemerného koalícieho vojenského cvičenia. Podľa opatrenia náčelníka GŠ – v súlade s vyšším stranickým, politickým a štátnym vedením – bolo predpísané, že „množstvo a spôsob uznání nemá byť prehnané. NAŠI VOJACI SA NEVRACAJÚ Z VÍTAZNÝCH VOJENSKÝCH OPERÁCIÍ, preto ani nie je účelná široká publicita (mimo armády) týchto uznání.“⁸³ Tieto riadky hovoria za seba a verne charakterizujú zlý pocit a náladu maďarského stranického a politického vedenia, keď napriek svojmu presvedčeniu, ktoré verne odzrkadľujú záznamy z telefonických rozhovorov medzi Brežnevom a Kádárom, bolo nútené súhlasiť s účasťou Maďarska na agresii proti Československu ako spolupáchateľ.

⁸¹Tamže, Spis č. 72. Hlásenie F. Szücsa.

⁸²MHKI 5/12/71. Operačný denník 31. tp.

⁸³MHKI 5/12/13. Spis č. 33.

I. PATAKY: ANTEIL DER UNGARISCHEN VOLKSARMEE AN BESETZUNG
DER TSCHECHOSLOWAKEI IM JAHRE 1968

Autor beschäftigt sich in dieser Studie mit Entstehungsmechanismus und Vewirklichung sowjetischer Entscheidung über Teilnahme des ungarischen Verbandes an Besetzung der Tschechoslowakei. Die sowjetische Entscheidung entstand – auf einem allgemeinen Niveau – schon im Frühling 1968. Kommandant der in Ungarn dislozierten sowjetischen Truppen /Süd/ Generaloberst Provalov bekam am 8. April eine Direktive vom Marschall Grečko über eine Planung einer eventuellen militärischen Besetzung der Tschechoslowakei. An der moskauer Sitzung am 8. Mai 1968 erfuhren die ungarischen Vorgesetzten – in noch nicht konkretisierter Version – über Möglichkeit „Leistung einer militärischen Hilfe“, aber damals wußten sie noch nicht, daß auch Ungarn und seine Armee an dieser Aktion beteiligt werden. Über ihre Uninformiertheit bezeugt auch das, dass am 22 Juli, in der Zeit der Abgebung sowjetisches Antrages um Teilnahme des ungarischen Verbandes an der Besetzung der Tschechoslowakei, die als eine Übung der Alliierten kamuliert, war der ungarische Verteidigungsminister auf Sommerurlaub. Nach Entscheidung J. Kádár den L. Czinege vom Urlaub abzurufen gliederte die ungarische politische und militärische Führung für die Teilnahme „an der Übung“ die 8. Motorisierte Schützen-Division in Zalaegerszege aus. Der Autor informiert genau über die Gespräche zwischen Generaloberst Provalov und den ungarischen militärischen Vorgesetzten über die Planung und festgesetzten Aufgaben der ungarischen Division und über Weise ihrer Ergänzung zur Kriegsstärke. Dem Divisionskommando stand zum Erreichen der Einsatzbereitschaft nur 49 Stunden zur Verfügung und während dieser Zeit sollte es die Mobilisierung, Ausstattung und Zusammenkitten mehr als 3000 Soldaten aus Reserve und sollte auch eine Verschiebung in der Länge von 400 km schaffen. Der Autor bringt auch genaue Daten über Ausrüstung, Personalstärke und Unterstützungsmittel der 8. Motorisierte Schützen-Division. In der Studie schenkt er auch einen angemessenen Raum den Varianten der Tätigkeit des Verbandes nach der Grenzenüberschreitung.

Der Autor folgt auch die Reiseroute einzelnen Marschsäulen der 8. Division und Tätigkeit einzelnen Teilen bei Besetzung der Süd- und Südwestslowakei. Er erwähnt auch Proteste der Ortsbevölkerung und Abneigung der Zusammenarbeit von Seite der Repräsentanten der Ortsverwaltung mit Okkupanten. Zum Abschluß der Studie informiert der Autor kurz und bündig über Rückkehr der ungarischen Division nach Hause: die Hauptkräfte der Division kamen an Tagen 20. – 25. Oktober zurück, in zweiter Etape, am 31. Oktober ziente aus Levice das 31. Panzerregiment davon und verließ die Tschechoslowakei.

Autor zitiert an mehreren Stellen ursprüngliche Dokumente, die im Hauptschriftarchiv des Ungarischen Honvederei deponiert sind, womit gibt er ein plastisches Bild nicht nur über dem Geschehnisenverlauf, aber auch darüber, wie diese Vorfälle von verschiedenen höhen Vorgesetzten Ungarns im Jahre 1968 gewertet wurden. Daraus ergibt sich, daß ungarische Politikern und Soldaten (ein größerer Teil) im Jahre 1968 kein reines Gewissen hatten, wenn sich auch trotz ihrer Überzeugung an einer Aggression gegen die Tschechoslowakei auf Zwang der Sowjetunion beteiligen mussten.